

SAMEN OUDER WORDEN

Methodiekbeschrijving Dementie en migranten Tiel

Dementievriendelijk en cultuursensitief dankzij
sleutelpersonen

Het programma Samen Ouder Worden

Samen Ouder Worden is een zelfstandig programma in het kader van het Programma Langer Thuis van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Het programma Langer Thuis heeft als doel dat ouderen in hun eigen vertrouwde omgeving zelfstandig oud kunnen worden met een goede kwaliteit van leven.

Het programma Samen Ouder Worden is actief van 2019 tot en met 2023 en zet in op nieuwe samenwerkingen. Samenwerkingen met en tussen ouderen, vrijwilligers- en bewonersinitiatieven, de gemeente en beroepskrachten in zorg en welzijn. Samenwerkingen die beter aansluiten bij de wensen van ouderen. De aanpakken kunnen per context verschillend zijn, maar in alle aanpakken is de inzet van vrijwilligers essentieel. Daarbij worden ook de ouderen zelf uitdrukkelijk uitgenodigd om zelf als vrijwilliger bij te dragen aan een zinvol(ler) leven voor ouderen.

In Samen Ouder Worden gaat het bijvoorbeeld om thema's als dementie en eenzaamheid, het ontwikkelen van nieuwe vormen van vrijwillige inzet met ouderen, betere afstemming tussen vrijwilligers en de beroepsmatige zorg en welzijn, op maat organiseren van respijtzorg en praktische vormen van hulp die met vrijwilligers georganiseerd kunnen worden.

Samen Ouder Worden is een ontwikkelprogramma. Op lokaal niveau en op programmaniveau worden nieuwe of bestaande aanpakken en methodieken ontwikkeld, versterkt en verspreid. In dit kader beschrijven we aanpakken en methodieken die lokaal waardevol zijn gebleken, ter inspiratie en navolging elders in Nederland.

Verschillende gemeenten maken werk van een dementievriendelijke gemeente. Daarbij zet de gemeente zich in om mensen met dementie en mantelzorgers te helpen met meedoen in de samenleving. Dit kan onder andere door burgers kennis mee te geven over dementie, door samenwerking in het maatschappelijke middenveld te stimuleren en door begeleiding op maat mogelijk te maken. In Tiel is een manier ontwikkeld om de gemeente ook dementievriendelijk te maken voor migrantengroepen. Onder verschillende groepen migranten komt dementie statistisch vaker voor en is het bovendien een taboeonderwerp. Dit terwijl migranten weinig aansluiting ervaren bij het reguliere aanbod en de netwerken die er op het gebied van dementie zijn. Zo zie je in bijvoorbeeld in een Alzheimercafé zelden migranten en praten migranten vaak niet mee in platfora van 'de witte zorg'. De beschikbare informatie over dementie is daarbij vaak heel 'talig' en weinig cultuursensitief.

In deze methodiekbeschrijving beschrijven we de aanpak die in Tiel is ontwikkeld om met sleutelpersonen uit migrantengroepen in contact te komen en hen te verbinden en toe te rusten. Deze sleutelpersonen kunnen het gesprek over dementie in de eigen groep aangaan én binnen instellingen en overlegorganen de wensen en belangen van migranten hoorbaar maken. Het is een aanpak waarmee gemeenten kunnen werken aan dementievriendelijk zijn voor mensen van alle culturen.

1. De aanpak in het kort

In Tiel is door middel van een cultuursensitief ontwikkelproces een aanpak ontwikkeld om dementie beter bespreekbaar te maken in migrantengemeenschappen en om deze gemeenschappen beter te verbinden met de formele zorg. Kern van het ontwikkelproces is, dat er -na een oriëntatiefase- in de eerste plaats gewerkt is aan het bespreekbaar maken van dementie en het nadenken over wensen en plannen binnen gemeenschappen. Nadat het thema dementie binnen de gemeenschappen meer een plek had gekregen, werden de gemeenschappen met elkaar en de formele zorg verbonden. In deze verbinding spelen sleutelpersonen uit de verschillende gemeenschappen een cruciale rol.

Met deze aanpak waarbij we werken vanuit de kracht van gemeenschappen kunnen gemeenten werken aan een dementievriendelijke samenleving voor mensen van alle culturen.

2. Doelgroepen, doelen en effecten

De aanpak gaat in de kern over het bespreekbaar maken van dementie in migrantengroepen en het beter verbinden van migrantengroepen met de -vaak witte- formele zorg. Cruciaal bij het werken aan deze ambitie zijn sleutelpersonen uit migrantengroepen.

Doelgroepen

In de methodiek zijn verschillende, al dan niet afgeleide doelgroepen te onderscheiden:

- De uiteindelijke doelgroep van deze methodiek bestaat uit mensen met een migratieachtergrond met dementie, én hun naasten. Bij verschillende migrantengroepen komt dementie tot wel vier keer vaker voor dan bij autochtone Nederlanders, maar door het ontbreken van een goede match met zorg en welzijn krijgen deze mensen vaak geen passende en goede zorg.
- De belangrijkste doelgroep bestaat echter niet uit deze primaire 'profijtgroep', maar in de eerste plaats uit sleutelpersonen uit migrantengroepen, met daarbij de migrantengroepen waar zij uit voortkomen.
- Daarnaast bestaat een wezenlijke doelgroep uit professionals uit de formele zorg, met name op het gebied van ouderenzorg.
- Ten slotte is ook de gemeentelijke organisatie een doelgroep, en dan met name ambtenaren die zich bezighouden met de dementievriendelijke samenleving.

"Hoe meer ik met dementie en deze groep sleutelpersonen bezig ben, hoe interessanter het wordt"

Doelen

De aanpak kent de volgende doelen:

- Het thema dementie bespreekbaar maken binnen migrantengroepen.
- Oudere migranten met dementie en mantelzorgers met een migratieachtergrond beter herkennen, erkennen en ondersteunen.
- Passend aanbod vanuit de formele zorg beter toegankelijk maken voor oudere migranten met dementie en hun naasten.

- Migrantengroepen verbinden en een stem geven in instellingen en overlegfora van de formele zorg
- De burgerlijke gemeente en de formele zorg meer cultuursensitief laten werken.

Effecten en resultaten

Op het moment van schrijven van deze methodiekbeschrijving (april 2023) is de aanpak in Tiel nog steeds volop in ontwikkeling. Toch kun je op dit moment al een aantal effecten benoemen die gerealiseerd zijn:

- Er is een goed toegeruste, gemotiveerde en met elkaar verbonden groep sleutelpersonen tot stand gebracht
- De groep sleutelpersonen is organisatorisch ingebed bij een welzijnsorganisatie
- Er is meer kennis over dementie bij sleutelpersonen én bij de migrantengroepen waar zij toe behoren
- Bij enkele deelnemende migrantengroepen wordt er al veel opener over dementie gepraat, of zijn daar eerste stappen in gezet.
- Er zijn eerste openingen ontstaan vanuit professionals in de formele zorg met de Sleutelpersonen vanuit migrantengroepen.
- Het concept van de dementievriendelijke gemeente is meer cultuursensitief geworden.
- Het thema migranten en dementie is opgenomen in het traject 'dementievriendelijk Tiel' en het is onderwerp geworden binnen het geriatrienetwerk.
- De aanpak in Tiel waarbij de gemeente voor alle culturen dementievriendelijk wil zijn, begint zich regionaal te verspreiden naar de aanpalende gemeente Culemborg.

3. Procesaanpak

Bij de start van dit ontwikkeltraject in Tiel was er sprake van veel gunstige voorwaarden om van een aanpak rondom dementie en migranten een succes te maken. Zo maakt de gemeente Tiel werk van het zijn van een dementievriendelijke gemeente, onder andere door middel van een breed samengesteld Regieteam Dementievriendelijk Tiel. Daarnaast zijn er in Tiel veel goed functionerende netwerken onder zowel migrantengroepen als onder zorgprofessionals en er is veel gevoelde urgentie bij diverse betrokkenen om voor werkelijk de hele samenleving dementievriendelijk te zijn.

Ondanks deze gunstige startsituatie vraagt een brug slaan tussen migrantengroepen en de formele zorg op een kwetsbaar thema als dementie de nodige tijd en tact, én het vraagt actief zijn op verschillende 'speelborden'. In deze beschrijving geven we daarom zowel woorden aan de gevolgde -niet altijd lineaire- 'route' tijdens het ontwikkelproces, als aan de wijze waarop de ontwikkelde aanpak geborgd kan worden.

Fase 1: Verkennen krachtenveld

In de eerste verkennende fase van het ontwikkeltraject is gestart met het aanhaken bij het Netwerk Geriatrie vanuit de formele zorg. De programmamedewerker agendeerde samen met Spectrum (provinciale adviesorganisatie voor maatschappelijke vraagstukken) het belang van aansluiting bij migranten op het thema dementie. Professionals gaven daarbij aan open te staan voor het verbinden met migrantengroepen, en dit ook heel belangrijk te vinden. Tegelijkertijd waren zij open vanuit het eigen 'witte perspectief' waarbij migranten mogen aansluiten bij de bestaande overlegstructuren, structuren die vaak als zeer ontoegankelijk worden ervaren door migrantengroepen. Daarbij gaven professionals aan problemen te ervaren in het aansluiten bij mensen met een migratieachtergrond, onder andere door een taalbarrière en verschil in ziektebeleving. Er was kortom bereidheid en motivatie om een betere verbinding te maken met migranten, maar men wist niet hoe.

Aan de andere kant is er in samenwerking met de welzijnsorganisatie Mozaïek in beeld gebracht welke zelforganisaties en netwerken van migranten in Tiel actief zijn, en zijn er met verschillende mensen vanuit deze organisaties oriënterende gesprekken geweest. Uit deze gesprekken kwam naar voren dat migrantenouderen en hun naasten vaak weinig kennis hebben van dementie en van het aanbod van de formele zorg.

Uit de verkennende fase komt al met al het beeld naar voren dat zowel de zorgprofessionals als de migrantenorganisaties een kloof ervaren, en dat zij de ambitie delen om deze kloof te overbruggen.

Fase 2: Werken vanuit de kracht van iedere gemeenschap

Tiel is een middelgrote en overzichtelijke gemeente waarin betrekkelijk veel migranten wonen. Deze migranten bestaan uit groepen van verschillende oorsprong, met een eigen verhaal, een eigen cultuur, eigen samenhang en organisaties. En met een eigen verhouding ten opzichte van een taboeonderwerp als dementie. Verschillende migrantengroepen die allemaal om een eigen cultuur sensitieve route vragen.

Variëren is mogelijk, nee: nodig!

De aanpak zoals die in Tiel is ontwikkeld, is nooit één op één te kopiëren naar een andere gemeente, maar vraagt om aanpassen en met alle betrokkenen op maat maken voor de eigen gemeentelijke situatie. In iedere gemeente zit de formele én informele zorg anders in elkaar, en in iedere gemeente zijn andere gemeenschappen met andere wensen en plannen.

De uitgangspunten van cultuursensitief werken zijn echter wel in iedere situatie toepasbaar. Dat wil zeggen: vanuit echte belangstelling met migrantengroepen in contact komen, de tijd nemen om met de verschillende gemeenschappen kennis te maken, verhalen te delen en plannen te maken en pas dan de verschillende gemeenschappen met elkaar verbinden. En last but not least: sleutelpersonen vanuit de gemeenschappen de kern van de aanpak maken en ze daarvoor erkennen, waarderen en belonen.

Het uitgangspunt is dat er binnen de gemeenschappen heel veel kracht en kennis voorhanden is waarop je door kunt bouwen, en dat uitvliegen het beste gaat vanuit een veilig nest. Dit is een belangrijk uitgangspunt in de aanpak: iedere migrantengroep eerst intern een eigen proces laten volgen om het thema

dementie bespreekbaar te maken, verhalen te delen en na te denken over plannen en ambities, en pas daarna de migrantengroepen met elkaar verbinden en op laten trekken. Dat is in de ene gemeenschap een intensiever of langduriger proces dan in een andere gemeenschap. Bijvoorbeeld omdat een gemeenschap meer of minder georganiseerd is, omdat er meer of minder erkende sleutelpersonen zijn of omdat het taboe op dementie anders ligt.

In Tiel is er vooral gewerkt met de Molukse gemeenschap, de Turkse gemeenschap en de Marokkaanse gemeenschap. Daarbij is het goed om te constateren dat er niet alleen tussen deze gemeenschappen veel verschillen zijn, maar dat er ook binnen iedere gemeenschap veel verschillen zijn. Voor bijvoorbeeld de Turkse gemeenschap geldt hetzelfde als voor autochtone Nederlanders: er zijn grote verschillen in zaken als politieke voorkeur, geloofsovertuiging, stad-platteland, opleiding, werk, etc. Binnen de gemeenschappen zijn bijeenkomsten georganiseerd om met elkaar kennis te maken, om iets over doel en werkwijze van het programma Samen Ouder Worden te delen en om -dat vooral- te praten over wat dementie is, hoe mensen in hun eigen leven te maken hebben met dementie en welke ideeën en wensen er zijn ten aanzien van het leren omgaan met naasten met dementie. Dat kan gaan over signalering van dementie, welk aanbod aan zorg en ondersteuning er is, hoe je veiligheid creëert voor een naaste met dementie, welke wensen er zijn ten aanzien van wonen, met welke (zorg)organisaties je kunt samenwerken, etc. Deze bijeenkomsten waren daarmee geen informatiebijeenkomsten of trainingen, maar vooral bedoeld om te verbinden, uit te wisselen en samen plannen te maken over hoe de eigen gemeenschap dementievriendelijk kan zijn. Deze plannen konden gaan over bijvoorbeeld het opzetten van een meldpunt, een contactgroep voor mantelzorgers, informatiebijeenkomsten, een huiskamer of het werken met sleutelpersonen. Dit laatste idee werd in het vervolg van het ontwikkeltraject een kern van de aanpak. In een zeer sterk georganiseerde gemeenschap zoals de Molukse ontstond al werkende een kerngroep die bijvoorbeeld ook

werkbezoeken bracht aan het Alzheimercafé of een Molukse woonunit in een zorginstelling.

Fase 3: Toerusten en verbinden sleutelfiguren

Nadat er vanuit Molukse, Turkse en Marokkaanse zelforganisaties voldoende sleutelpersonen waren 'opgestaan', is met hen een proces gestart om ze toe te rusten op hun rol als sleutelpersoon. Hiervoor is Pharos ingehuurd om een training van vier dagdelen te verzorgen voor ongeveer tien sleutelpersonen. In de training werden de sleutelpersonen opgeleid om in samenwerking met beroepskrachten van een welzijnsorganisatie of de gemeente zelf een bijdrage te leveren aan gezondheid en welzijn van migranten met dementie en hun mantelzorgers. De sleutelpersonen kregen meer kennis over dementie, over de dementiezorg en over mantelzorgondersteuning, om met die kennis een brug te kunnen slaan tussen migranten met dementie en hun mantelzorgers en instellingen. Sleutelpersonen werden toegerust om voorlichting te verzorgen, te bemiddelen, advies te geven en te kunnen verkennen.

Na de training waren de sleutelpersonen in staat om:

- Ambassadeur te zijn van het onderwerp dementie binnen de gemeenschap.
- Open te staan voor vragen over dementie, behoeften en signalen op te halen uit de gemeenschap, mensen de weg te wijzen naar mogelijke zorg en ondersteuning
- Een brugfunctie te vervullen tussen zorginstellingen en mensen uit de gemeenschap
- Voorlichting te organiseren en te geven samen met een (zorg)professional

Daarnaast speelt de training een belangrijke rol in het verbinden van de sleutelfiguren met elkaar.

Fase 4: implementeren en verduurzamen

In de daadwerkelijk uitvoering wordt er in Tiel al volop gewerkt, maar moet de aanpak tegelijkertijd zijn reguliere vorm nog vinden. Met die 'reguliere vorm' bedoelen we de werkwijze en inbedding na de ontwikkelperiode in het kader van het Programma Samen Ouder Worden. De sleutelpersonen gaan als een herkenbare groep verder, met een eigen organisatorische plek binnen Mozaïek, een welzijnsorganisatie in Tiel. Een les uit de ontwikkelingsfase is, dat het ontwikkelen van een cultuursensitieve dementievriendelijke gemeente vraagt om duurzame procesbegeleiding. Vanuit Mozaïek is een beroepsmatige

"We hebben de liefdevolle plicht om er voor elkaar te zijn"

procesbegeleider gekoppeld aan de groep sleutelpersonen, met blijvende aandacht voor en verbinding met de verschillende migrantengroepen in de gemeente, én met blijvende aandacht voor hoe de 'witte zorg' meer cultuursensitief kan worden.

Naast de organisatorische en financiële borging van de groep sleutelpersonen is het zaak om de werkwijze beter zichtbaar te maken voor de lokale samenleving. Hiervoor zijn er portretten van mensen uit migrantengemeenschappen rondom het thema dementie geschreven en gepubliceerd (zie de link aan het eind van dit document). Het gaat hierbij om verhalen van professionals en mantelzorgers met een migratieachtergrond.

Daarnaast is er samen met de sleutelpersonen [een podcast gemaakt](#) over het thema dementie binnen migrantengroepen.

Als afsluiter van het traject is er in samenwerking met Dementievriendelijk Tiel een congres georganiseerd waarop onder andere bovengenoemde verhalen gepresenteerd zijn.

4. Uitvoering

In de uitvoering van de ontwikkelde aanpak spelen twee type functiedragers een cruciale rol, namelijk de procesbegeleider (die door de programmamedewerker van Samen Ouder Worden werd ingevuld) en de sleutelpersonen.

Kerntaken Procesbegeleider

De programmamedewerker van Samen Ouder Worden heeft in het proces een belangrijke, voorwaardescheppende rol gespeeld, met name als onafhankelijk procesbegeleider die 'op alle speelborden' kan spelen. Dit is een rol die ook na afloop van

het programma Samen Ouder Worden door een professional in een zo onafhankelijk mogelijke positie gespeeld moet worden. In grote lijnen bestaat de inhoud van deze rol uit de volgende kerntaken:

- Onderhouden relaties met relevante netwerken en organisaties
- Verbinden en ondersteunen van de groep sleutelpersonen
- Werven van nieuwe sleutelpersonen
- Faciliteren van trainingen en verbindingsmomenten sleutelpersonen
- Zorgen voor evaluaties, rapportages en verantwoording
- Gemeentelijk zichtbaar maken van de waarde van cultuursensitief werken
- Communitymanagement

Rol van de Sleutelpersonen

De sleutelpersonen hebben een cruciale rol in de aanpak. Zij zijn de brug tussen migrantengroepen en de formele zorg rondom het thema dementie. Hun rol bestaat uit de volgende kerntaken:

- Dementie bespreekbaar maken in de eigen groep
- Vertrouwenspersoon zijn voor de mensen uit de eigen groep
- De stem van migranten hoorbaar maken in de formele zorg

De sleutelpersonen krijgen een heldere functieomschrijving met goede -vrijwillige- 'arbeidsvoorwaarden' en passende afspraken over hun rol en positie:

- Een coördinator en een formele positie als team onder een bestaande organisatie
- Erkenning voor het belang van hun inzet
- De sleutelpersonen worden toegevoegd aan een professioneel netwerkoverleg (bij voorkeur geriatrienetwerk)
- De sleutelpersonen krijgen een overzicht van professionals die zij kunnen benaderen (bv verwijskaart)

Borging

In de looptijd van het programma Samen Ouder Worden is er in Tiel iets ontwikkeld dat vraagt om borging. Zowel de burgerlijke gemeente, als de formele zorg als de betrokken migrantengroepen vinden de ontwikkelde aanpak waardevol en willen dat het na afloop van het programma Samen Ouder Worden verder gaat. Dit vraagt om een aantal randvoorwaarden:

- Financiering van 'moederorganisatie' en coördinator voor sleutelpersonen
- Duurzame procesbegeleiding door coördinator van de sleutelpersonen
- Aandacht voor werving, toerusting, begeleiding van sleutelpersonen
- Financiering voor een vrijwilligersvergoeding voor sleutelpersonen
- Bereidheid vanuit ketenpartners zorg om sleutelpersonen toe

5. Instrumenten

De belangrijkste 'instrumenten' in de ontwikkelde aanpak zijn de procesbegeleider én de sleutelpersonen, zoals beschreven in de aanpak. Daarnaast zijn er in Tiel trainingen vanuit Pharos en diverse instrumenten op maat voor specifieke migrantengroepen ingezet.

Werken met praktijkverhalen

Een narratieve aanpak is een belangrijk hulpmiddel om zowel aan erkenning en herkenning te werken op het gebied van (mantelzorg voor) ouderen met dementie met een migratieachtergrond. Met een narratieve aanpak nodigen we mensen uit om praktijkverhalen met elkaar te delen. Met die praktijkverhalen kunnen mensen iets over zichzelf en hun situatie vertellen, zonder dat je hoeft te analyseren of problematiseren. Met praktijkverhalen spreken we niet vanuit de theorie of wat qua zorgvraag nodig zou zijn, maar spreken we vanuit persoonlijke belevingswerelden van mensen. Praktijkverhalen geven (h)erkenning voor mensen met een migratieachtergrond onderling over zorgsituaties waar ook sprake kan zijn van dementie.

“Al na twee bijeenkomsten voelden we ons een beetje verwant”

Voor beroepskrachten en vrijwilligers in zorg- en welzijn geven praktijkverhalen een beeld van hoe mensen met een migratieachtergrond dementie ervaren, hoe het zorgen voor elkaar werkt en waarom migranten niet altijd bij de beroepsmatige zorg terecht komen. Daarbij kunnen praktijkverhalen urgentiegevoel creëren over waarom het belangrijk is om met elkaar stappen te nemen, in dit geval rondom de zorg van iemand met dementie.

6. Meer weten, of zelf aan de slag?

Wil je als (dementievriendelijke) gemeente, of migrantenorganisatie zelf aan de slag met deze methodiek in je gemeente, neem dan contact op met:

Lieke Bos, adviseur van MantelzorgNL

06 5788 4676, l.bos@mantelzorg.nl

Lees meer op www.mantelzorg.nl/pro/onderwerpen/mantelzorgers-met-een-migratieachtergrond/dementie-en-mensen-met-een-niet-westerse-migratie-achtergrond/

Of [luister de podcast op spotify](#)